

Život mezi smrtí a novým narozením

*Vnější svět se stává vnitřním • Sestup na Zemi • Dřívější snové jasnozření
a dnešní myšlenkové obrazy • Dorozumívání se zemřelými • Utváření
nového těla • Obrátit se naruby*

Dnes bychom věnovali pozornost něčemu, co pro širší okruh anthroposofů může být shrnutím leckterých nám známých pravd. Znáte možná charakter popisu, který jsem podal ve své knize *Theosofie, I* popisu světů, jež člověk prožívá mezi smrtí a novým narozením. Některé skutečnosti z těchto světů bych dnes chtěl popsat z poněkud jiného hlediska, než jsou podány ve zmíněné knize.

Ve zmíněné knize jsou z velké části použity imaginace pro duševní a duchovní svět, jimiž člověk prochází, překročí-li bránu smrti, aby se vyvíjel k novému pozemskému životu. Tu věc dnes nebudu líčit až tak z imaginativního stanoviska, jako spíše ze stanoviska, které vyplývá z inspirace. Abychom vůbec získali možnost jistého porozumění, můžeme při tom vycházet ze zážitků, které máme v pozemském životě. V některém okamžiku mezi narozením a smrtí tedy stojíme před světem ve svém fyzickém těle. To, co je uvnitř naší kůže, uvnitř našeho fyzického těla, nazýváme svým člověkem, svou lidskou bytostí. Předpokládáme, že tato lidská bytost v sobě skrývá nejen anatomické a fyziologické pochody, ale že se tu uvnitř nějakým způsobem odehrávají také pochody duševní a duchovní. Jestliže tedy mluvíme o sobě, máme na mysli to, co se nachází uvnitř naší kůže, a díváme se do světa - svět je kolem nás a nazýváme ho svým vnějším světem. Víme ovšem, že si o tomto vnějším světě vytváříme představové obrazy

a

ty

1 R. Steiner: *Theosofie*, GA 9, Fabula 2010. (Pozn. vyd.)

v nás pak žijí. Takže kolem sebe máme vnější svět a uvnitř ve svém duševním životě jaksi zrcadlové obrazy vnějšího světa.

Jestliže tedy žijeme život mezi smrtí a novým narozením, jsme ve světě, který je tady na Zemi naším vnějším světem. Všechno, co můžete blíže vidět nebo jen tušit jako vnější svět, je pak vaším vnitřním světem. Tomu pak říkáte „mé Já“. Jako se nyní na své plíce díváte jako na něco, co patří k vašemu Já, tak se pak mezi smrtí a novým narozením díváte na Slunce a Měsíc jako na své orgány, jako na něco, co je ve vás uvnitř. A jediný vnější svět, který pak máte, jste vy sami, jak jste na Zemi, jsou to vaše pozemské orgány.

*vnější a
vnitřní svět
po smrti*

Jestliže tady na Zemi říkáme: mám v sobě plíce, mám v sobě srdce, mimo mě je Slunce, mimo mě je Měsíc, mimo mě je zvěrokruh, pak v životě mezi smrtí a novým narozením říkáme: mám v sobě zvěrokruh, mám v sobě Slunce, mám v sobě Měsíc, mimo mě jsou plíce, mimo mě je srdce. Všechno, co nyní neseme uvnitř své kůže, se mezi smrtí a novým narozením bude víc a víc stávat naším vnějším světem, naším univerzem, naším kosmem. Žijeme-li mezi smrtí a novým narozením, je pohled na poměr světa a člověka úplně opačný.

A tak když prožijeme smrt, když tedy překročíme bránu smrti, máme nejprve zřetelný obraz toho, co tu bylo, co jsme byli na Zemi - jenom obraz. Musíte si představit, že tento obraz na vás dělá dojem vnějšího světa. Nejprve v sobě máte tento obraz jako určitý úkaz. A po smrti máte v podobě pozemských vzpomínek a pozemských obrazů zprvu ještě vědomí toho, co jste tady na Zemi byli jako člověk.

Ty však čím dál víc ustávají a vy čím dál víc postupujete v tomto nahlížení na člověka: já-svět, univerzum-člověk. To se čím dál víc stupňuje. Nesmíte si ovšem představovat, že plíce pak vypadají tak, jak vypadají teď. Nebyl by to pohled, který by vám mohl nahradit krásný pohled na Slunce a Měsíc; to, čím jsou pak

plíce, čím je srdce, je něčím mnohem velkolepějším,

*majestát-
nost plíc a
srdce* mnohem působivějším, než čím jsou teď Slunce a Měsíc před lidským zrakem/ Tímto způsobem skutečně teprve získáme představu o tom, co je májá. Lidé mluví o májá, o velkém klamu, kterým je zdejší, pozemský svět, ale ve skutečnosti tomu nevěří; ve skutečnosti v skrytu pořád věří, že všechno je takové, jak to vypadá tady před pozemským zrakem. Tak tomu ale není. Plíce jsou jen zdánlivým útvarem, srdce je jen zdánlivým útvarem. Popravdě jsou plíce jen velkolepou částí našeho kosmu, a což teprve naše srdce; naše srdce je totiž ve své pravé podstatě něčím mnohem majestátnějším, něčím mnohem velkolepějším než Slunce.

Zvolna se před námi skutečně otevírá nesmírný kosmický svět, o němž pak mluvíme tak, že řekneme také: dole je obloha. Vlastně ale máme na mysli, že dole je to, co připravuje lidskou hlavu v příští inkarnaci; nahoře, řekneme, je dolejšek. Všechno se obrací. Tady jsou všechny síly, které člověka připravují, aby se vydal k Zemi, aby v příštím pozemském životě jaksi stál na obou nohou.

*smršťování
univerza* To pak můžeme shrnout slovy: Čím více se blížíme k novému pozemskému životu, tím více se pro nás univerzum člověk stahuje^{2 3}. Čím dál víc si uvědomujeme, jak se toto zprvu majestátní univerzum člověk (majestátní je zvláště uprostřed mezi smrtí a novým narozením) jaksi smršťuje, jak se z planet, které v sobě neseme, z jejich působení, stává to, co pak vibruje, pulzuje v lidském éterném těle; jak se z toho, čím jsou stálice ve zvěrokruhu, stává to, co tvoří náš smyslově-nervový život. To se smršťuje, tvoří se to, stává se nejprve duchovním a pak éterním tělem. A mateřským lůnem je přijato a pozemskou hmotou je oděno teprve tehdy, až je úplně malé.

*sestup na
Zemi* A pak nastane okamžik, kdy se přiblížíme pozemskému životu, kdy cítíme, jak mizí univerzum, které jsme dosud měli.

2R. Steiner: *Člověk a hvězdy*, Fabula 2011. (Pozn. vyd.)

3 Ve smyslu koncentruje, smršťuje (v něm. orig. *zieht sich zusammen*).
(Pozn. překl.)

Smršťuje se, zmenšuje se. A to v nás probouzí touhu opět sestoupit na Zemi, opět se spojit s fyzickým tělem, protože toto univerzum se před duchovním zrakem jakoby stahuje zpět. Díváme se na to, jak se stáváme člověkem. Přitom musíme počítat s úplně jinými časovými obdobími. Život mezi smrtí a novým narozením trvá celá staletí, a jestliže se někdo narodí ve 20. století, pak se jeho sestup pomalu připravuje, zhruba již v 16. století. A pak je to on, tento člověk, který pak v jistém ohledu působí dolů na pozemské poměry.

Váš prapradědeček se v 16. století zamiloval do vaší praprababičky a oba pocítli puzení dát se dohromady. Již tehdy, v tomto puzení dát se dohromady, jste působili vy z duchovních světů. A když pak v 17. století váš méně vzdálený prapradědeček miloval vaši méně vzdálenou praprababičku, byli jste zase vy v jistém smyslu zprostředkovateli. Shromáždili jste celé to pokolení, aby z něj nakonec vzešli ti, kdo mohli být vaší matkou a vašim otcem.

*utváření
milostných
poměrů*

A v této mysteriózní neurčitosti, která spočívá v pozemských milostných poměrech, jsou ve hře síly, jež vycházejí od těch, kteří si vyhledávají budoucí inkarnace. Nikdy proto také není úplná svoboda, úplné vědomí v tom, co k sobě ve vnějších poměrech přivádí osoby mužského a ženského pohlaví. Tyto záležitosti jsou dnes docela mimo lidské chápání.

To, co dnes nazýváme dějinami, je vlastně jen cosi naprosto vnějšího. Z duševních dějin lidí toho dnes ve vnějším životě příliš mnoho nemáme. Dnešní lidé nic nevědí o tom, že lidské duše cítily ve 12. a ještě i ve 13. století úplně jinak. Lidé v 10., 11., 12. století ještě - ovšem ne tak zřetelně, jak jsem to teď vyslovil, ale spíše snově - věděli o takovýchto tajuplných silách, které působí z duchovního světa, které ovšem vycházejí z lidských duší. O opakovaných pozemských životech, o reinkarnaci toho na Západě nebylo vysloveno mnoho. Všude ale byli lidé, kteří o těchto věcech věděli. Jenom církve vždycky vylučovaly a zatracovaly jakékoli myšlenky právě na opakované

*vědění o
reinkarnaci*

pozemské životy. A v podstatě si musíte udělat představu o tom, že až do 12., 13. století mnoho lidí v Evropě vědělo, že člověk prochází opakovanými pozemskými životy.

nástup Pak přišla doba, kdy západní lidstvo mělo ve svém vývoji
intelektu projít intelektualitou. Člověk musí zvolna nabýt svobodu. Ve
álny starých dobách, kdy panovalo snové jasnozření, svoboda neexistovala. A svoboda neexistuje ani v lidských poměrech (na nejvyšší úroveň víra ve svobodu), které jsou ovládány, řekněme, pozemskou láskou, jak jsem ji právě popsal/ Vždycky je tu ve hře zájem duší sestupujících na Zemi.

dřívější Lidstvo se však v rámci pozemského vývoje musí stávat stále
snové svobodnějším. Země dosáhne cíle svého vývoje jen tehdy, bude-li
jasnozření lidstvo stále svobodnější. K tomu však byla v určité epoše nutná intelektualita. Touto epochou je naše epocha. Když se totiž podíváte zpět na dřívější poměry na Zemi, kdy lidé měli snové jasnozření, v tomto snovém jasnozření vždycky žily duchovní bytosti. Člověk tenkrát nemohl říci: Své myšlenky mám v hlavě. To by nebylo správné. Ve starých dobách musel říci: Mám v hlavě život andělů. A později musel říci: Mám v hlavě život elementárních duchů. Pak teprve přišlo 15. století a v 19., 20. století už člověk v hlavě nemá vůbec nic duchovního, v hlavě má jen myšlenky, jenom myšlenky.

Díky tomu, že v sobě již neměl nic z vyšší duchovnosti, jen myšlenky, díky tomu si mohl utvářet obrazy vnějšího světa. Mohl však být člověk svobodný, dokud v něm žili duchové? To nemohl. Tito duchové ho naprosto řídili, všechno mu dávali. Člověk se mohl stát svobodným teprve tehdy, když ho žádní duchové již neřídili, když měl jen myšlenkové obrazy.

myšlenkové Myšlenkové obrazy vás k ničemu nemohou nutit. Když se
obrazy postavíte před zrcadlo - zrcadlové obrazy mohou být jakkoli zlé,
nemohou facku vám nikdy nedají, nikdy vám nedají skutečnou facku,
nutit protože nemají žádnou reálnost, protože jsou to obrazy. ⁴

4 Viz R. Steiner: *Nutnost a svoboda*, GA 166, Fabula 2012. (Pozn. vyd.)

Jestliže se chci k něčemu rozhodnout, mohu se postarat, aby to zrcadlový obraz udělal po mně; obraz sám se však k ničemu rozhodnout nemůže.

V epoše, kdy nám intelektualita pouze vkládá do hlavy myšlenky, vzniká svoboda, neboť myšlenky nemohou nutit. Když necháme své morální impulzy být čistě jen myšlenkami, jak jsem to vyložil ve své *Filosofii svobody* * pak v naší epoše můžeme dosáhnout svobody. A tak musela nastat doba intelektualismu. Zní to zvláště, ale je to tak. V podstatě je pryč doba, kdy lidé směli rozvíjet pouhou intelektualitu, pouhé obrazné myšlení. To s 19. stoletím pominulo. A jestliže teď lidé dále rozvíjejí tyto pouhé obrazné myšlenky, myšlenky propadají ahrimanskými mocnostem, které tak nalézají přístup k člověku, a člověk zase ztrácí svou svobodu, o niž ho ahrimanské mocnosti připraví. Před tímto nebezpečím lidstvo v současnosti stojí.

Lidstvo v současnosti stojí před eventualitou, že buď pochopí *hrozba* spirituální život, pochopí, že něco takového, co jsem popisoval *ahriman-* dnes na začátku tohoto výkladu, je realita, anebo to popře. Pak už *ských moc-* ale člověk nemůže svobodně myslet, jestliže to dnes popírá, ale v *ností* lidstvu pak začne myslet Ahriman, začnou myslet ahrimanské mocnosti. Celý vývoj lidstva se pak bude odehrávat v sestupné linii.

Je tedy na nejvyšší míru nutné, aby dnes čím dál víc lidí *nutnost* chápalo, že se zase musí vrátit ke spirituálnímu životu. A tento *spirituality* pocit, že je třeba zase se vrátit ke spirituálnímu životu, je tím, co by dnes v sobě lidé měli hledat. Nebudou-li ho hledat, propadne lidstvo Ahrimanovi. Tak vážná je dnes z vyššího hlediska situace pozemských lidí. A vlastně bychom každé jiné myšlenky měli předdeslat tuto, každou jinou myšlenku bychom měli nahlížet ve světle této myšlenky. ⁵

5 R. Steiner, *Filosofie svobody*, Baltazar, Praha 1991. (Pozn. překl.)

To jsem chtěl uvést jako první část dnešní úvahy. Snad bude pan Kaufmann tak laskav a tuto první část přeloží. Potom budu pokračovat.

*duchovní
realita* Na základě tohoto výkladu bude možná zřejmé, že život, kterým v duchovním světě procházíme mezi smrtí a novým narozením, se veskrze liší od života, kterým procházíme tady mezi narozením a smrtí. Proto také obrazy, pocházející z pozemského života, i kdyby byly sebeduchaplnější, nedostačují k tomu, aby charakterizovaly skutečný duchovní život člověka, a mohu jen zvolna vést k porozumění tomu, co je v duchovním světě realitou. Uvedu k tomu několik příkladů.

*dorozumění
se
zemřelými* Předpokládejme, že člověk zde opustí své pozemské tělo a svým duševně-duchovním životem přejde do duchovně-duševního světa. A předpokládejme, že někdo, kdo si v intimnějším smyslu osvojil iniciační poznání, bude schopen dále pozorovat duše v jejich životě po smrti. K tomu je nutné množství příprav, je k tomu nutná určitá karma, která člověka tady spojí s člověkem tam. Jedná se zde o to, aby člověk získal možnost dorozumění se se zemřelým. Mluvím zde přitom o neobyčejně obtížných duchovních zážitcích, neboť je obecně snadnější popisovat duchovně svět, než se být jen v nejmenším přiblížit k mrtvému; je mnohem obtížnější skutečně se přiblížit k mrtvému, než získat obecné spirituální poznatky.

*vztah
mrtvých k
řeči* Nyní bych chtěl uvést některé zvláštnosti týkající se styku s mrtvými.⁶ Především je možné stýkat se s mrtvými jen tehdy, dokáže-li se člověk vpravit do jejich schopnosti vzpomínat si na fyzický svět. Mrtví mají ještě dozvuk lidské řeči, dokonce příslušné zvláštní řeči, kterou zde na Zemi hlavně mluvili. Jejich vztah k řeči se však mění. Například si povšimneme, stý- káme-li se s mrtvým, že velmi záhy nemá porozumění, nej- menší porozumění pro podstatná jména, pro substantiva.

⁶ Viz R. Steiner: *Pozemské umírání a vesmírné žití*, Fabula 2012. (Pozn. vyd.)

Podstatná jména jsou slova, kterými se žijící člověk může obracet na mrtvého, avšak mrtvý je, mohu-li použít tento výraz, prostě neslyší. Naproti tomu si mrtvý uchovává poměrně dlouho porozumění pro všechna slovesa.

S mrtvým se zpravidla dorozumíte jenom tehdy, dovedete-li mu náležitým způsobem klást otázky. S těmito otázkami musíte někdy postupovat tak, že se v jeden den na mrtvého pokud možno v úplném klidu soustředíte, žijete spolu s ním v něčem, co je skutečně konkrétní, neboť po smrti má ve své duši více obrazů než abstraktních představ. Musíte se tedy soustředit na nějaký reálný konkrétní prožitek, který měl v životě tady rád, a pak se můžete zvolna přiblížit.

Zpravidla nedostanete hned odpověď. Často se nad tím musí člověk nejprve vyspat, možná dokonce několikrát, a za několik dní dostane odpověď. Nikdy však nedostanete od mrtvých odpověď, pokud jim otázku položíte ve formě podstatných jmen. Všechno, co má podobu podstatných jmen, se musíte pokusit převést do slovesné formy. Tato příprava je naprosto nutná. To nejlepší, čemu mrtvý rozumí, jsou slovesa, která učiníme co nejnázornějšími. Mrtvý tedy například nikdy neporozumí slovu „stůl“; podaří-li se vám však poněkud živě si představit činnost, která se provádí, když vzniká stůl, tedy něco vznikajícího, pak se zvolna můžete stát pro mrtvého natolik srozumitelnými, že pochopí otázku a že dostanete odpovědi, které mají vždycky slovesnou formu, respektive které mnohdy nemají dokonce ani podobu sloves, nýbrž toho, co bychom zde na Zemi označili za citoslovce/

Mrtvý mluví zejména ve skladbách písmen, hlásek. A čím déle prodlévá po smrti v duchovním světě, tím více dospívá ⁷

⁷ Jde tedy o zásadní rozdíl mezi podstatným jménem, vyjadřujícím předmět (lat. *substantivum*, kde *substare* = stát), slovesem, vyjadřujícím pohyb, činnost (lat. *verbum* = slovo, sloveso, výraz, přičemž je zřejmé, že prvotní Slovo bylo živé, činné, a bylo výrazem bytosti), a citoslovcem, vyjadřujícím cit. (Pozn. překl.)

k tomu, že mluví řečí, kterou si osvojíme teprve tehdy, osvojíme-li si pro pozemskou řeč rozlišovací schopnost, přestaneme-li se držet abstraktního významu slov, nýbrž pronikneme-li do citového obsahu hlásek.

Je tomu tak, jak jsem říkal i v přednáškách o výchově: u hlásky *a* pocítujeme něco jako údiv. Tento údiv jaksi přijímáme do své vlastní duše, neřekneme-li pouze *a*, nýbrž *ach*. To znamená:

a = divím se [resp. užasnu] a tento údiv [resp. úžas] do mne vstupuje = *ch*.

mrtvým rozumí jen srdce A předsunu-li teď ještě *m* a řeknu *mach*, pak sleduji to, co mě uvádí v údiv, jako kdyby to přistupovalo v krocích - *m* - a jsem úplně v tom! V tomto porozumění hlásek často přicházejí odpovědi mrtvých. Mrtví nemluví anglicky, ani německy, ani rusky, ale tak, že tomu může porozumět jen duše a srdce, jsou-li duše a srdce spojeny s ušima.

Už jsem vám říkal, že srdce je majestátnější než Slunce. Pro fyzický pohled je srdce někde tady uvnitř, a když ho anatomicky vyřízneme, není na něj zrovna pěkný pohled. Ve skutečnosti je srdce v celém člověku, prostupuje všechny ostatní orgány, nachází se i v uchu. Musíme si čím dál víc zvykat na tuto řeč srdce, mohli ji tak nazvat, kterou mluví mrtví.

Zvykneme si na ni, odvrhneme-li postupně všechno, co má povahu podstatných jmen, a pronikneme-li do slovesnosti. Činnosti, vznikání rozumí mrtvý ještě dosti dlouho po smrti. Později však rozumí řeči, která ani skutečnou řečí není. To, co pak od mrtvého přijmeme, musíme nejprve zpětně přeložit do pozemské řeči.

sestup na Zemi Tak člověk vyrůstá ze svého těla a zvolna vrůstá do duchovního světa, když se přitom mění celý jeho duševní život. A když se pak ponenáhlu přiblíží čas, kdy člověk začne sestupovat

k Zemi, tehdy musí opět proměnit celý svůj duševní život, neboť se víc a víc blíží okamžik, kdy stane před obrovským úkolem, kdy musí sám sestavit nejprve astrální formu a pak éter- nou formu celého budoucího člověka, stojícího zde na Zemi.

To, co vykonáváme tady na Zemi, je vnější práce. Naše ruce *vytváření* konají něco, co se děje vnějším způsobem. Jsme-li mezi smrtí a *těla* novým narozením, zabývá se naše duše tím, že sestavuje naše tělo. Že člověk vzniká dědičností, je jen zdánlivé. Dědičností je mu pouze obléknuta jen ta úplně vnější, fyzická schrána, ale dokonce i tvar svých orgánů si musí vytvořit člověk sám. K tomu bych vám uvedl příklad, potřebuji k tomu ovšem rukavici.

Když se člověk blíží k pozemskému životu, má Slunce a Mě- *zduchovnělé* síc dosud v sobě. Postupně se však Slunce a Měsíc smršťují. *Slunce a* Cítíte to pak v sobě tak, jako kdybyste cítili, že se ve vás obě plíce *Měsíc* smršťují. Tak potom cítíte, jak se smršťuje vaše kosmické bytí, váš sluneční a měsíční orgán. A pak se něco od Slunce i od Měsíce odpoutá. Místo aby měl v sobě jako dříve Slunce a Měsíc, má pak člověk před sebou něco, co je určitým obrazem Slunce a Měsíce. Před člověkem se rozzáří, zablýští dvě zprvu obrovské koule, z nichž jedna je zduchovnělé Slunce a druhá zduchovnělý Měsíc: jedna koule v jasně zářícím světle, druhá žhnoucí, spíše v sobě teplá, hřejivě ohnivá a světlo spíše jakoby sobecky zadržující v sobě.

Tyto dvě koule, které se odpoutávají od kosmicky promě- něného člověka (od tohoto dnes ještě existujícího Adama Kadmona), se víc a víc přibližují. Když pak člověk sestoupí na Zemi, řekne: Slunce a Měsíc splývají. A to je to, co člověka vede, co ho vede již od praprababičky, praprababičky, prababičky, babičky atd. až nakonec k matce, která ho má porodit. Vedou ho Slunce a Měsíc, které se však přitom čím dál víc přibližují.

A pak před sebou člověk uvidí úkol. Pak uvidí jako jeden *bod* jediný bod to, co je ještě daleko v lidském embryu. A uvidí, jak *v embryu*

se to, co tu jako něco jednotného vzniklo ze Slunce a Měsíce, blíží k matce. Vidí však před sebou úkol, který mohu charakterizovat následovně:

Představte si, že toto [rukavice] by bylo to, co se před námi pohybuje jako sjednocené Slunce a Měsíc, a my víme: Až teď zcela zmizí mé kosmické vědomí, až budu procházet temnotou - což se děje po početí, po koncepci, kdy se člověk noří do embrya - budu to muset převrátit, tak aby se to, co je uvnitř, dostalo ven. To, co bylo Sluncem a Měsícem, musím převrátit a vznikne malý otvor, kterým musím vstoupit svým Já; to pak na Zemi bude v obraze mé lidské tělo.⁸

Podívejte, toto je zornice v lidském oku. Z toho, co je zde jednotou, se pak stane dvojice, jako kdyby vznikly dva zrcadlové obrazy: Toto jsou dvě lidské oči, nejprve samy o sobě sjednocené, ovšem jako sjednocené Slunce a Měsíc, a potom se převracejí naruby.

Máme před sebou úkol, který nevědomě vykonáváme: musíme to celé obrátit, vnitřek ven, a vejít tím malým otvorem. Pak se to rozestoupí - v embryonálním stavu se tvoří dva fyzické obrazy. Fyzické embryonální oči jsou totiž dva obrazy toho, co vzniklo ze Slunce a Měsíce. Když takto vezmeme to, co prožíváme jako celé univerzum, shrneme to a dáme tomu určitou formu, vypracováváme jednotlivé části lidského organismu, které se pak jen vyplní a obléknou plastickým materiálem, hmotou. Tu si nyní vezmeme na sebe. Síly si však utváříme - utváříme si je z univerza.

Například je tomu tak, že když v době před narozením procházíme Sluncem tak, že Slunce stojí ve znamení Lva - při narození to tak být nemusí, může to tak být dříve - nevytvoříme si v této době ze Slunce a Měsíce oko, to se stane v jinou dobu; v této době se však spojíme s nitrem Slunce. Nitro Slun-*****34

⁸ Blíže k procesu vtělování viz také Max Hoffmeister, *Záhady početí*, Fabula 2010. (Pozn. vyd.)

ce, kdybychom do něj vstoupili, by vypadalo zcela jinak, než si dnes fyzikové představují. Jejich fyzická představa je naprosto nic netušící! Nitro Slunce není plynnou koulí, nýbrž něčím, co je méně než prostorem, kde prostor je dokonce odebrán. Představíme-li si prostor jako něco rozprostírajícího se, co tlačí, pak si nitro Slunce musíme představit jako něco, co saje, jako negativní prostor - prázdnější než prostor! Málokdo z lidí o tom má adekvátní představu. Když tímto nitrem procházíme, prožíváme něco, co se může opět utvářet a co se pak dále formuje například do podoby lidského srdce.

Není tomu tak, že by ze Slunce a Měsíce byla vytvořena jen forma očí; ze Slunce se tvoří také forma srdce, ale jen tehdy, obsahuje-li v sobě Slunce zároveň síly, které pocházejí ze souhvězdí Lva.

Člověk tak skutečně, ať už z pohybů, ať už z konstelací hvězd v univerzu, buduje celý svůj lidský organismus. Tento lidský organismus je obrazem světa hvězd, a velká část práce mezi smrtí a novým narozením spočívá v tom, že z univerza vypracováváme své tělo. Lidská bytost v podobě, v jaké existuje na Zemi, je univerzum, ovšem smrštěné. A přírodní věda je tak naivní, že si myslí, že člověk vzniká jen z lidského fyzického zárodku! To je zrovna tak naivní, jako kdyby se někdo podíval na magnetku, ukazující vždycky jedním koncem na sever a druhým koncem na jih, a síly, jejichž působením se staví právě takto, by hledal jen v magnetce samotné a nedíval by se na celou Zemi jako na magnet.

Stejně to je, když někdo řekne, že člověk vzniká z lidského fyzického zárodku. Člověk vůbec nevzniká z lidského fyzického zárodku, nýbrž z celého univerza. A jeho duchovně-duševní existence mezi smrtí a novým narozením spočívá ve spolupráci na nadmyslově-éterně-duševní lidské formě, která se pak jen smrští, aby se mohla odít fyzickou hmotou. Člověk

*člověk je
univerzu
m*

je skutečně jen jevištěm toho, co univerzum a on sám uskutečňuje svými proměněnými silami na svém fyzickém těle.

život mezi smrtí a narozením Tak se člověk zvolna vyvíjí. Řečí to začíná, když přestává používat podstatná jména a přechází ke zvláštní, slovesné řeči. Od řeči to pak jde k vnitřnímu nazírání hvězdného světa, pak žije ve hvězdném světě. A potom začne z hvězdného světa vyčleňovat, formovat to, čím se stane, čím se stane v příští inkarnaci. Z fyzického bytí to takto přetvořením řeči přechází do bytí duchovního; a přetvořením univerza v člověka se to zase vrací. A skutečně, jen pochopíme-li, jak duchovně-duševní bytost, která se takto ztrácí v řeči, splývá se světem hvězd a pak z něj zase vystupuje, pochopíme celý životní okruh člověka mezi smrtí a novým narozením.

Tyto věci byly mnoha lidem jasné ještě v době, kdy se na Zemi událo mystérium na Golgotě. Lidé se tehdy vlastně nikdy nedomnívali, že Ježíš Kristus je hlavně ona bytost, jež se vyvíjela na Zemi, ale domnívali se, že Ježíš Kristus byl dříve ve světě, k němuž oni sami patří mezi smrtí a novým narozením, a přemýšleli, jak sestoupil a spojil se se Zemí.

vědění a dogmatická víra Iniciační věda byla vymýcena právě římským světem; zůstat měla jen stará dogmata. Jedna zvláštní korporace, která působila ve 4. století našeho letopočtu po mystériu na Golgotě v Itálii, usilovala o to, aby se staré iniciační metody neproměnily v nové. Lidem mělo zůstat jen poznání vnějšího fyzického světa a o nadsmyslových světech měla podávat zprávu jen stará dogmata, která měli zvolna přijímat svým intelektem jen jako pojmy a neměli je už ani chápat, nýbrž v ně pouze věřit. A tak bylo vědění, které tu předtím bylo, rozerváno na vědění o pozemském světě a na víru v jiný svět, až se pak tato víra scvrkla natolik, že pro jedny sestává již jen ze souhrnu dogmat, kterým už nerozumějí, dogmat, která jsou pro druhé jen záchytným bodem, aby mohli věřit.

lidské oko Vždyť čemu věří moderní člověk, který se již nedrží dogmat o Trojici? Věří v cosi mlhavého, zcela obecně duchovního. Mu-

símě se však zase vrátit ke skutečnému nazírání, při němž se budeme vžívat do duchovního světa; to znamená, že zase potřebujeme iniciační vědu, vědu, která k nám bude promlouvat o takových věcech, jako třeba: Obdivuj lidské oko, které je malým světem samým pro sebe. - To není pouhý obraz, je to něco reálného z důvodů, které jsem vám právě řekl. Kdysi, když jsme se nacházeli mezi smrtí a novým narozením, bylo toto oko totiž jedním, a tato jednota, která se pak převrátila naruby, byla vlastně splynutím obrazů Slunce a Měsíce. A dvě oči máme z toho důvodu, protože kdybychom byli nadáni k tomu, abychom viděli jedním okem jako Kyklopové, nikdy bychom nemohli rozvinout Já ve viditelném světě; rozvinuli bychom ho jenom ve světě citů.

Helen Kellerová má jiný citový svět, jiný představový svět *oči a Já* než ostatní lidé; dorozumět se dokáže jen díky tomu, že jí byla vysvětlena řeč. Bez řeči bychom nerozvinuli představu Já. Rozvíjíme ji tím, že můžeme položit pravou ruku přes levou, zvláště klademe-li přes sebe symetrické končetiny. Tak také rozvíjíme jemnou představu o Já, protože dvěma očima křížíme při zaměřování oční osu. Právě tak jako křížíme ruce, křížíme dvě oční osy. Vždy, když se na něco podíváme, křížíme oči.

Dvě hmotné oči jsou v duchu jedním. A to sídlí zde za kořenem nosu - toto jedno oko, duchovní oko, které se zobrazí a stane se dvěma [fyzickými] očima. Tím, že člověk může být pravým i levým, může se cítit jako člověk. Kdyby byl jenom pravý, nebo jenom levý a nebyl by symetrickou bytostí, veškeré jeho představování by ubíhalo do světa; nedospěl by k uzavřenému Já.

Když ta dvě zobrazení Slunce a Měsíce vytvoříme v jednom, *od dvojnosti* budujeme se tím pro budoucí inkarnaci. Řekneme si: Nemohu *k jednotě* se přece rozpadnout do celého světa; nemohu se přece stát slunečním člověkem a vedle sebe mít člověka měsíčního. Musím se stát člověkem jednotným. - Potom ovšem, abychom tuto jednotu mohli také cítit, vzniká zase ono jednotné slunečně-

-měsíční lidské oko. Slunečně-měsíční lidské oko je přeměnou do podoby toho, co pak na sobě neseme jako oko, a naše dvě oči jsou zobrazením jednotného slunečně-měsíčního lidského oka.

jsem vám dnes, milí přátelé, chtěl říci o oné zkušenosti, kterou máme, jsme-li v duchovním světě, oproti naší zkušenosti zde ve světě fyzickém. A přesto spolu tyto věci souvisejí. Souvisejí spolu ovšem tak, že jsme úplně obrácení naruby. Kdybychom tady mohli člověka převrátit naruby, takže bychom jeho nitro obrátili ven, že by pak to, co je uvnitř, například srdce, bylo jeho povrchem (jako fyzický člověk by při tom nezůstal naživu, to si dovedete představit), kdybychom ho ale mohli převrátit naruby, uvnitř ho uchopit za srdce a obrátit ho jako rukavici, pak by nezůstal takovým člověkem, jakým je tady, ale zvětšil by se do podoby univerza.

Neboť soustředíme-li se v jednom bodu, v srdci, a máme-li pak schopnost v duchu sami sebe obrátit naruby, pak se staneme tímto světem, který jinak prožíváme mezi smrtí a novým narozením. V tom spočívá tajemství lidského nitra, které jen ve fyzickém světě nemůže být obráceno ven. Avšak lidské srdce je také obráceným světem, a tak fyzický pozemský svět zase souvisí se světem duchovním. Na toto obracení si musíme zvyknout. Nezvykneme-li si na ně, nikdy nezískáme náležitou představu o tom, jaký je vlastně vztah mezi tímto fyzickým světem a světem duchovním.

Oxford, 22. srpna 1922

GA 214

Rudolf Steiner